

XIV. Fogalomtár

A fogalomtár azoknak a fontosabb fogalmaknak a rövid, tömör magyarázatát kínálja, amelyeket a pedagógusok és a szakértők a pedagógus-életpályamoddal kapcsolatos minősítés során használhatnak. Tehát a szócikkek a fogalmakat a pedagógiai e-portfólió és az óra-, illetve a foglalkozáslátogatás kontextusában értelmezik, és az útmutatóban megjelenő jelentésüket igyekeznek egyértelművé tenni. A fogalomtár elsősorban általános pedagógiai, didaktikai, szakpedagógiai, osztálytermi kommunikációs, valamint a minősítéssel kapcsolatos alapfogalmak szócikkeit tartalmazza, és a későbbiekben tovább bővíthet újabb fogalmakkal.

csoportmunka

A tanuláshoz és a tanításhoz az a szervezési módja, munkaformája, amikor a tanulók csoportban oldanak meg egy feladatot. A csoportmunka hagyományos típusában a csoport tagjai azonos feladatot kapnak. A kooperatív tanuláshoz épülő csoportmunkában a tanulók különböző feladatot oldanak meg a csoporton belül, de együttműködve egymással. A csoportmunkát csoportvezetők segíthetik. Fontos, hogy világos legyen a csoportmunka időkerete. A pedagógus partneri, támogatói szerepben figyel, segíti a csoportok munkáját. A csoportbeszámolókat és a munka értékelését célszerű úgy megszervezni, hogy minden csoport aktívan vegyen részt benne.

didaktikai feladat

A nevelési-oktatási stratégia része, a tanulási-tanítási folyamat szakaszait és szervezését határozza meg. Didaktikai feladatok lehetnek például: a témakör bevezetése, az ismeretbővítés, a gyakorlás, az ismétlés, az összefoglalás, az ellenőrzés, az értékelés stb. A didaktikai feladatok hozzárendelhetők a tanév, egy-egy témakör vagy a tanóra egyes szakaszaihoz. Különböző módszerekkel, munkaformákkal, gyakorlattípusokkal és eszközökkel valósíthatók meg.

differenciálás

Nevelési-oktatási eljárás, amelynek célja a gyermek egyéni sajátosságaihoz igazodó fejlesztés, az egyéni bánásmód biztosítása. A differenciálást adaptív módszerek, munkaformák, eszközök stb. alkalmazása révén valósítja meg a pedagógus, szolgálhatja a felzárkóztatást és a tehetséggondozást is.

egyéni munka

A tanuláshoz és a tanításhoz az a szervezési módja, munkaformája, amikor a tanulók egyénileg, önállóan oldanak meg egy feladatot. Az egyéni munkának különböző típusai vannak attól függően, hogy a pedagógus milyen mértékben igazodik az egyéni sajátosságokhoz a feladat meghatározásakor. Így megkülönböztetünk egyedül végzett munkát, rétegmunkát, részben vagy teljesen egyénre szabott tanulói munkát.

elbeszélés

Nevelési-oktatási módszer, amely a pedagógus monologikus szóbeli közlésére épül. Célja egy jelenség, esemény, folyamat, személy vagy tárgy érzékletes, szemléletes bemutatása.

ellenőrzés

A tanulási-tanítási folyamathoz, egy tanulási-tanítási egységhez kapcsolódó didaktikai feladat, amelynek célja a tanulók tudás- és fejlettségi szintjének felmérése. Az ellenőrzéshez szervesen hozzátartozik a tanulói teljesítmény értékelése.

értékelés

A tanulási-tanítási folyamatban, egy adott tanulási-tanítási egységben olyan pedagógiai tevékenység, amelynek célja a fejlesztő visszacsatolás a tanulók teljesítményére, fejlettségi szintjére. Az ellenőrzés didaktikai feladatához is kapcsolódik. Az értékelés különböző szinteken történhet: nemzetközi, országos, regionális szinten, egy intézmény és intézményen belüli csoportok, illetve az egyének szintjén. Funkciója szerint megkülönböztetünk diagnosztikus (helyzetfeltáró), formatív (fejlesztő) és szummatív (minősítő) értékelést. Az értékelést különféle értékelési eszközök támogatják.

e-portfólió

A pedagógus munkáját, nevelési-oktatási tevékenységét szemléltető dokumentumok és az ezekkel kapcsolatos reflexiók gyűjteménye. Az e-portfólió típusai: munkaportfólió és értékelési portfólió. A munkaportfólió a pedagógus teljes munkáját tükröző, folyamatosan bővülő dokumentum- és reflexiógyűjtemény. Az értékelési portfólió az adott minősítési eljárásához és szempontrendszerhez igazodó, a pedagógus szakmai munkáját bemutató, válogatott dokumentum- és reflexiógyűjtemény. Mindkét e-portfólió tartalmazhat különböző típusú és forrású dokumentumokat. Nem csak a pedagógusnak lehet e-portfóliója, hanem egy pedagógiai intézménynek, egy adott tanulócsoportnak vagy egy tanulónak is. Egy tanulási-tanítási szakaszhoz is lehet e-portfóliót kapcsolni. Például egy tanuló szövegalkotási folyamatát külön e-portfólióban lehet szemléltetni az anyag- és az ötletgyűjtéstől a vázlatíráson és a piszkozatok megfogalmazásán át a szöveg végső kidolgozásáig és bemutatásáig.

e-tanulás

Más néven e-learning. Olyan tevékenységek gyűjtőneve, amelyek három forráshalmazból (számítógéppel segített tanulásból, webalapú tanulásból és távoktatásból) építkeznek, magukban foglalják a tanulási-tanítási rendszert, a tananyagfejlesztő tevékenységet is. Számítógépes hálózaton érhető el, tér- és időkorlátoktól független tanulási-tanítási forma. A tanulási-tanítási folyamatot interaktív oktatószoftver(ek) alkalmazásával, egységes keretrendszerbe foglalva teszi hozzáférhetővé a pedagógus és a tanuló számára. Lehetővé válik általa, hogy a pedagógus egy virtuális tanulási környezetben, közvetlen találkozás nélkül támogassa, tutorálja a tanulási folyamatot.

frontális munka

Az órának az a szervezési módja, munkaformája, amikor az együtt tanuló és tanított gyermekek tanulási tevékenysége egy időben és általában egy ütemben, párhuzamosan folyik. A frontális munkát az egész tanulócsoporthoz vonatkozó, közös nevelési-oktatási célok jellemzik. A frontális szervezési mód pedagógusközpontú, és kevésbé alkalmas arra, hogy a tanulók egyéni sajátosságaihoz, az egyéni tanulási-tanítási célokhoz igazodjon. Ezért célszerű frontális munkát csak olyan arányban szervezni a tanórán, amilyen arányban feltétlenül szükség van rá, és fontos más munkaformákkal felváltva alkalmazni.

gyakorlás

Egy tanulási-tanítási egységhez kapcsolódó didaktikai feladat, amely a tanulók által elsajátított ismeretek alkalmazását, az alkalmazás gyakorlását szolgálja. A tanórán szervesen kapcsolódik az ismeretbővítés folyamatához.

gyakorlattípus

A nevelési-oktatási célok, a fejlesztés megvalósításának eszköze. A fejlesztő gyakorlatokat egyrészt aszerint lehet csoportosítani, hogy a tanulók szóban vagy írásban végzik-e őket. Másrészt a gyakorlatok típusát meghatározhatja az is, hogy milyen tevékenységet, milyen gondolkodási, logikai műveletet végeznek a tanulók a gyakorlat megoldása közben. Ezek lehetnek például: felismerés, megnevezés, elemzés, összehasonlítás, kiegészítés, törlés, átalakítás, választás, csoportosítás, gyűjtés, helyettesítés, alkalmazás, alkotás stb. Fontos, hogy a pedagógus a nevelési-oktatási célnak megfelelően, arányosan és változatosan alkalmazza a különféle gyakorlattípusokat.

házi feladat

Nevelési-oktatási módszer, amely a tanítási órán kívül végzett, önálló tanulási tevékenységen alapul. Fontos, hogy a házi feladatok az egyéni fejlesztést is szolgálják, motiválóak legyenek, igazodjanak a tanulók egyéni sajátosságaihoz.

IKT

Jelentése: információs és kommunikációs technológiák, illetve az IKT-ra épülő eszközöknek, módszereknek és eljárásoknak az alkalmazása az oktatásban. Alkalmazásának céljai különbözőek lehetnek: információgyűjtés, -rendezés, -feldolgozás, -megosztás, kommunikáció stb. Az IKT felhasználható a különféle didaktikai feladatok megvalósításában is, segítségével a tanulás támogatása mind a tanórákon, mind pedig tértől és időtől függetlenül is megoldható.

indikátor

A szó jelentése a szakterülettől függően többféle lehet: 'jelzőanyag, jelzőszám, jelző'. A pedagógus-életpályamoddellel kapcsolatos minősítési eljárásban a pedagóguskompetenciák meglétét, fejlettségi szintjét jelző tevékenység- és viselkedésleírásokat nevezzük indikátoroknak. A pedagógusok ismeretbeli, attitűdbeli és képességbeli tudását, tevékenységét leíró indikátorok a pedagóguskompetenciák fejlettségi szintjét leíró sztenderdeket alkotják.

ismeretbővítés

A nevelési-oktatási folyamathoz, egy tanulási-tanítási egységhez kapcsolódó didaktikai feladat. Célja a meglévő ismeretekre építve a tanulók ismereteinek bővítése. Az új ismeretek elsajátításának különböző kognitív újai lehetnek: a) a tanulók aktív feladatmegoldására, problémaalapú, felfedezettő tanulásra, munkáltatásra; b) szemléltetésre; c) a pedagógus közlésére; d) tanulói kiselőadásra; e) a tanulók kooperatív tanulására; f) számítógépes programra stb. épülhet. Fontos, hogy a pedagógus minél nagyobb arányban válassza a tanulók aktív és interaktív tevékenységére épülő ismeretbővítési eljárásokat. Az óratervben/foglalkozástervben a nevelési-oktatási célok között célszerű megfogalmazni azt is, hogy az adott órán milyen tudásszint elsajátítása a cél: az új fogalom felismerése, megnevezése, értelmezése vagy alkalmazása stb. Az ismeretbővítés folyamatának elmaradhatatlan része az ismeretek alkalmazása.

ismétlés

A nevelési-oktatási folyamathoz, egy tanulási-tanítási egységhez kapcsolódó didaktikai feladat. Célja a korábban elsajátított ismeretek felidézése. Megkülönböztetünk óra eleji, témakört bevezető és év eleji ismétlést. A tanórán a gyakorlatok előtt is szükség lehet az előzetes ismeretek felidezésére, ismétlésére.

játék

Nevelési-oktatási módszer, amely a gyermekek egyéni, páros vagy csoportos játéktevékenységére épül. Célja a játék által a nevelési-didaktikai célok és feladatok megvalósítása, a gyermekek motiválása a fejlesztési folyamatban. A játék speciális fajtája a kommunikációs nevelést szolgáló szerepjáték.

kerettanterv

Az oktatásért felelős miniszter által jóváhagyott pedagógiai dokumentum, amely a Nemzeti alaptantervet követően a tartalmi szabályozás következő szintjét képviseli. Rögzíti az egyes iskolatípusokban és fejlesztési szakaszokban a nevelés-oktatás céljait, a tantárgyi rendszert, az egyes tantárgyak témaköreit, tartalmát, évfolyamonkénti követelményeit és az ajánlott időkeretet.

készség- és képességfejlesztés

A kompetenciafejlesztés része a nevelési-oktatási folyamatban. Célja az adott kompetencia használatához szükséges készségek és képességek fejlesztése. Ez szorosan kapcsolódik az adott kompetencia részét képező attitűd(ök) formálásához és az új ismeretek bővítéséhez is. A minden műveltségi terület tanulását és tanítását megalapozó anyanyelvi kommunikáció fejlesztésének fő területei: a beszéd és a szóbeli szövegalkotás, a beszédértés, az olvasás és a szövegértés, valamint az írás és az írásbeli szövegalkotás fejlesztése.

kompetencia

A pszichikus képződmények olyan rendszere, amely magában foglalja az adott területtel kapcsolatos attitűdöt, készségeket, képességeket és ismereteket. A nevelés-oktatás tartalmának,

az intézményes nevelés célrendszerének meghatározó elemei a fejlesztendő kompetenciák. A nemzetközi és nemzeti tartalmi szabályozó dokumentumokban megadott kulcskompetenciák az intézményes nevelés minden szintjére és színterére vonatkoznak. A műveltségi területekhez sajátos, az adott szakterülettel összefüggő kompetenciák is kapcsolódnak. A pedagógus-életpályamoddellel kapcsolatos minősítési eljárásban nyolc pedagóguskompetencia alapján történik a pedagógusok minősítése, munkájuk értékelése. A nyolc pedagóguskompetencia azon tudásnak, attitűdöknek és képességeknek az összességét nevezi meg, amelyek alkalmassá teszik a pedagógusokat arra, hogy tevékenységüket, pedagógiai feladataikat eredményesen elláthassák.

kooperatív tanulás

Egyrészt tanulási-tanítási módszer, másrészt a csoportmunka egyik szervezési módja. A tanulók együttműködésén alapuló tanulást jelenti, amely történhet párban vagy csoportban. Lényege, hogy a tanulók a közös cél eléréséhez egyéni teljesítményükkel is hozzájárulnak, minden csoporttag részt vesz a feladatmegoldásban. Megnö a csoporttagok egyéni felelőssége, és pozitív függés, építő egymásrautaltság alakul ki a csoporton belül. A kooperatív tanulásnak különféle technikái alkalmazhatók: beszélgető korongok, mozaiktechnika, szakértői mozaik, szörforgó, csoportinterjú, diákkvartett stb.

kulcskompetencia

Olyan kompetencia, amely minden egyén számára szükséges a társadalmi életben, a munkában, a közéletben és a magánélet különféle színterein való boldoguláshoz, helytálláshoz, fejlődéshez. Az Európai Unió által megadott kulcskompetenciákra épülnek a Nemzeti alaptantervben meghatározott kulcskompetenciák: anyanyelvi kommunikáció, idegen nyelvi kommunikáció, matematikai kompetencia, természettudományos és technikai kompetencia, digitális kompetencia, szociális és állampolgári kompetencia, kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia, esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség, hatékony, önálló tanulás.

kumulatív

A szó jelentése: 'felhalmozódó, egyesített, összesített'. A pedagógus-életpályamoddellben az egyes minősítési szintek sztenderdjei egymásra épülnek, a magasabb szintek indikátorai magukban foglalják az alacsonyabb szinteket. A magasabb szinteken az alacsonyabb szinteket leíró indikátorok mellett újabb és integráltabb indikátorok jelzik a teljesítendő követelményeket, ezáltal a különböző minősítési szintekhez tartozó indikátorok integrált és kumulatív rendszert alkotnak.

megbeszélés

Nevelési-oktatási módszer, amely dialogikus szóbeli közlésre épül. Hagyományosan a tanulók a pedagógus kérdéseire válaszolva dolgozzák fel a tananyagot. Fontos, hogy a pedagógus kérdései problémamegoldásra, gondolkodásra ösztönözzék a tanulókat. Hasznos, ha a

megbeszélésben a tanulók is lehetnek a diskurzus kezdeményezői, egymásnak is feltehetnek kérdéseket.

munkaforma → szervezési mód

munkáltató módszer

Nevelési-oktatási módszer, amely során a tanulók tárgyakkal vagy eszközökkel manipulatív tevékenységeket végeznek különféle nevelési-oktatási célok érdekében, különböző munkaformákban, a pedagógus támogatásával.

Nemzeti alaptanterv

A nemzeti nevelés és oktatás különféle szintjeit meghatározó tartalmi szabályozó dokumentum, amely igazodik az Európai Unió oktatáspolitikai programjához és Magyarország oktatáspolitikai törekvéseihez, nemzeti sajátosságaihoz egyaránt. A Nemzeti alaptanterv általános nevelési elveket, célokat és feladatokat, valamint műveltségi területenként további alapelveket, célokat, fejlesztési feladatokat és közműveltségi tartalmakat határoz meg. A nemzeti alaptantervre épülnek a további szabályozó dokumentumok, például a kerettantervek és az intézmények pedagógiai programjai, valamint a pedagógusok által készített tervezési dokumentumok.

nevelési alapelv

A pedagógiai tevékenységet meghatározó, a nevelés egész folyamatára ható pedagógiai szemléletmód. Az egyik legfontosabb nevelési alapelv az adaptivitás, az egyéni bánásmód elve, amely szerint a tanulók egyéni sajátosságaihoz és a csoport jellemzőihez igazodó fejlesztési célokat, feladatokat kell meghatározni, ezekhez alkalmazkodó, adaptív módszereket, szervezési módokat és eszközöket szükséges alkalmazni. A fejlesztés elsődlegességének elve szerint a tanulók fejlesztése és az attitűdformálás a meghatározó, ezt alapozza meg az ismeretek elsajátítása. A produktivitás elve szerint a képzés során a tanulóknak olyan használható kompetenciákat kell elsajátítaniuk, amelyeket mindennapi, társadalmi életükben is alkalmazhatnak. A funkcionalitás elve szerint a tanuláshoz problémaorientált tanulási környezetet és életszerű gyakorlatokat szükséges biztosítani. A kreativitás és a tevékenységközpontúság elve szerint a fejlesztő gyakorlatok a tanulók kreativitására és minél sokrétűbb tevékenységére épülnek. A nevelés egész folyamatára érvényes a tanulók szociális érzékenységének a szükségszerű fejlesztése. További nevelési alapelvek lehetnek: a célszerűség, a folyamatosság, a változatosság, a játékosság elve stb.

nevelési-oktatási cél

A nevelési-oktatási folyamat, illetve egy adott tanulási-tanítási egység lezárásakor várt eredmény, amely meghatározza, hogy a tanulási-tanítási tevékenységek eredményeképpen milyen változás történik az adott területen a tanuló személyiségében, tudásában, készségeiben, képességeiben, attitűdjében, viselkedésében. A célok és az elérésüket szolgáló feladatok komplex cél- és feladatrendszer alkotnak. Leírásuk tartalmazza az elérendő tudásszint és fejlődési szint, az elvárt viselkedési formák megnevezését is. A nevelési-oktatási célok elérése érdekében komplex nevelési-oktatási stratégiát alkalmaznak a pedagógusok.

nevelési-oktatási stratégia

Az órán alkalmazott eljárásrendszer, amely magában foglalja az óra felépítését, a módszerek, a szervezési módok, a munkaformák, a gyakorlattípusok, a didaktikai eljárások, az eszközök komplex alkalmazását a nevelési-oktatási cél elérése érdekében. Az adaptív nevelési-oktatási stratégia az adott feltételekhez, a tanulócsoporthoz sajátosságaihoz és a tanulás-tanítás egyéb körülményeihez is igazodik.

nevelés szinterei

A gyermekek nevelésének legfontosabb szintere a család. De a nevelési folyamatban meghatározó szerepük van a kisközösségi és a társadalmi élet egyéb szintereinek is. Az intézményes nevelés főbb szinterei: a bölcsőde, az óvoda és az iskola. Az intézményes nevelésben fontos figyelembe venni, hogy a gyermekek nevelését a tömegkommunikációs eszközök is befolyásolják, és új kultúraelsajátítási formák alakulnak ki. A számítógép- és az internethasználat növekedésével a tanulási folyamatban egyre nagyobb szerepet játszik a virtuális tanulási környezet. Az intézményes nevelés szintereihez a nevelő-oktató munka különféle pedagógiai szakaszai kapcsolódnak.

oktatási eszköz

A nevelési-oktatási célok és stratégiák megvalósítását támogató eszköz. Főbb típusai: háromdimenziós demonstrációs eszközök (pl. természeti tárgyak, kísérleti eszközök, sportszerek); nyomtatott segédletek (pl. tankönyv, munkafüzet, feladatlap, feladatgyűjtemény, kézikönyv, falitabló); oktatástechnikai anyagok (pl. vetített vázlat, ábra, fotó, rajz; hangfelvétel, rádióműsor; film, tévéműsor; számítógépes oktatóprogram, honlaptartalom, digitális tananyag); oktatástechnikai eszközök (pl. CD-lejátszó, projektor, televízió, számítógép) stb. Egyre inkább terjed az IKT alkalmazása. Fontos, hogy a pedagógus célszerűen, az adott nevelési-oktatási célnak és az adott tanulási környezetnek megfelelően, a tanulók sajátosságaihoz igazodva válassza ki az eszközöket. Igen hasznosak a szemléltetést kísérő grafikai eszközök: a táblázat, a halmazábra, az aláhúzás, a bekeretezés, a színezés és a kiemelés egyéb módjai is.

oktatási módszer

A nevelési-oktatási cél érdekében, a tanulási-tanítási folyamatban alkalmazott tanulási-tanítási eljárás, amelynek különböző kombinációi lehetségesek a tanulók és a pedagógus tevékenységeire vonatkozóan a céloknak megfelelően. A módszerek folyamatosan fejlődnek, számuk gyarapszik. Megkülönböztethetünk általánosan alkalmazható és szaktárgyspecifikus módszereket. Gyakran használatos módszerek: tanári előadás, magyarázat, elbeszélés, tanulói kiselőadás, megbeszélés, vita, szemléltetés, munkáltatás, projekt módszer, tanulási szerződés, kooperatív tanulás, játék, tanulmányi kirándulás, házi feladat stb. Érdemes a tanulói tevékenységekre építő módszereket nagyobb arányban alkalmazni a tanórán, mint a pedagógusközpontú eljárásokat.

óralelemzés

Az óralátogatáshoz kapcsolódó, a személyes óramegfigyelést követő tevékenység. Célja az óramegfigyelésre épülve a pedagógus tanórai munkájának elemzése, értékelése. Az

óraelemzésnek az óralátogatás céljaitól függően különböző szempontjai lehetnek. Az óraelemzést általában az órát tartó pedagógus rövid önértékelése nyitja meg, ezt követik az óramegfigyelésen részt vevők elemzései, majd az óralátogatásra felkért szakértő hozzászólása, összegző értékelése. A pedagógus az óraelemzés végén válaszolhat a kérdésekre és az elhangzott reflexiókra, ezekre épülve következtetéseket, saját pedagógiai munkájának fejlesztésére vonatkozóan javaslatokat fogalmazhat meg.

óramegfigyelés

Az óralátogatáshoz kapcsolódó tevékenység. Célja a pedagógus tanórai tevékenységének, a pedagógus és a tanulók együttműködésének a megfigyelése. Az óramegfigyelésnek az óralátogatás céljaitól függően különböző szempontjai, szempontsorai lehetnek. Az óramegfigyelés tapasztalatait és az ezekkel kapcsolatos megjegyzéseket különböző tartalmú és formájú óralátogatási naplókban lehet rögzíteni.

óramegfigyelés előkészítése

Az óralátogatáshoz kapcsolódó tevékenység. Célja az óramegfigyelés előkészítése, egyeztetés az óralátogatásban részt vevő személyekkel. Az óramegfigyelés előkészítésének az óralátogatás céljaitól függően különböző tartalmi lehetnek, akár el is hagyhatjuk ezt a tevékenységet. Az óramegfigyelést előkészítő rövid megbeszélésen az órát tartó pedagógus felvázolhatja az óra célját, röviden bemutatja a tanulócsoporthoz és az óra helyét az éves tanulási-tanítási folyamatban, valamint az adott témakörben. A megbeszélésen átadhatja az óralátogatónak az óratervét/foglalkozástervét, esetleg a tanulási-tanítási egység tervét/tematikus tervét és a tanmenetet is.

óramegfigyelési napló

Az óralátogatás dokumentuma. Az óralátogató ebben rögzíti az óramegfigyelés tapasztalatait, az órával kapcsolatos adatokat, tényeket és történéseket, valamint az ezekkel kapcsolatos reflexióit. Az óramegfigyelési napló az alapja az óraelemzésnek és a hivatalos óralátogatási értékelőlapnak.

óralátogatás

A pedagógusok nevelési-oktatási munkája értékelésének egyik eszköze. Célja a pedagógus tanórai munkájának a megfigyelése, elemzése és értékelése, ezekre épülve javaslatok megfogalmazása. Az óralátogatás az intézmények minőségbiztosításának fontos eleme, továbbá a pedagógus-életpályamodellhez kapcsolódó minősítési eljárás része. Órát látogathatnak a munkaközösségek tagjai, az intézmény vezetői, a szakértők, de nyílt napokon a családtagok is. Az óralátogatás szakaszai: a látogatást előkészítő rövid megbeszélés, az óramegfigyelés és az óraelemzés. A hivatalos óralátogatást az óralátogatási értékelőlap kitöltése zárja.

óralátogatási értékelőlap

Az óralátogatás hivatalos dokumentuma. Az óralátogató szakértő ebben rögzíti az óramegfigyelés és az óraelemzés alapján a pedagógus tanórai munkájának az értékelését.

óraterv/foglalkozásterv

A pedagógus által készített tervezési dokumentum, amely rögzíti a tanóra/foglalkozás céljait, nevelési-oktatási stratégiáját, az óra felépítését, menetét, az alkalmazott módszereket és óraszervezési módokat, valamint az eszközöket. Az óraterv/foglalkozásterv tartalmazhatja a tanulói és a pedagógusi tevékenységek tömör leírását, valamint a pedagógus instrukcióit is, továbbá a lehetséges tanulói válaszokat és választevékenységeket, a tervezett táblaképet. Az óratervhez/foglalkozástervhez a mellékletben célszerű csatolni a tanulói feladatlapokat, az órán feldolgozott szövegeket, az egyéb segédeszközöket. Az óratervhez/foglalkozástervhez érdemes mellékelni az IKT-tananyagokat is.

óravázlat → óraterv/foglalkozásterv

osztálytermi kommunikáció

A tanórán folyó kommunikáció, amelynek szereplői a tanulók és a pedagógusok. Típusai: a pedagógus és a tanulók között, valamint a tanulók egymás között zajló kommunikációja. Fontos, hogy az osztálytermi kommunikációban a pedagógus kommunikációja világos, érthető, célszerű és mértéktartó legyen, megfelelő teret és lehetőséget adjon a tanulói megszólalásokra, a kommunikáció tanulói kezdeményezésére és a hosszabb tanulói megnyilatkozásokra. A pedagógusnak törekednie kell arra, hogy a szóátadás és a megszólalók kijelölésének a joga se csupán őt illesse meg, hanem minél több valóságos párbeszéd alakuljon ki a tanulók és a tanulócsoporthoz között.

összefoglalás

A nevelési-oktatási folyamathoz, egy tanulási-tanítási egységhez kapcsolódó didaktikai feladat. Célja az elsajátított ismeretek rendszerezése. Megkülönböztetünk óra végi, témazáró és év végi összefoglalást. A tanórán a tanulási-tanítási szakaszokat, gyakorlatokat is lezárhatják részösszefoglalások. Célszerű az összefoglaláshoz új szempontot alkalmazni az ismeretbővítés folyamatához képest, továbbá hasznosak a rendszerező fűrtábrák, táblázatok és halmazábrák.

páros munka

A tanulási-tanítási folyamatnak az a szervezési módja, amelyben a tanulók párban dolgoznak a tanórán. A páros munka egyik típusában a pár tagjai azonos feladatot oldanak meg. A másik, kooperatív tanulásra épülő típusában a pár tagjai különböző feladatot végeznek, de a tanulók együttműködnek a feladat megoldása érdekében. A párban folyó tanulás bármilyen didaktikai célt szolgálhat.

pedagógiai program

A nevelési-oktatási intézmények nevelési-oktatási céljait, feladatait, alapelveit és a fejlesztés eljárásait meghatározó dokumentum. A pedagógiai program az érvényes Nemzeti alaptantervre és kerettantervekre épül, de figyelembe veszi az adott intézmény tanulóinak, környezetének és a pedagógusok testületének sajátosságait is.

pedagógiai szakasz

A nevelési-oktatási intézményekben folyó nevelő-oktató munka tagolódása az életkor és nevelési-oktatási cél szerint. A köznevelés főbb pedagógiai szakaszai: óvodai nevelés, alapfokú nevelés-oktatás, középfokú nevelés-oktatás, szakképzés. Ezek a szakaszok egymásra épülnek, de cél- és feladatrendszerük szerint elhatárolhatók egymástól.

pedagógusi beszéd

A pedagógus beszéde fontos pedagógiai eszköz a nevelési-oktatási folyamatban. A pedagógus beszédkultúrájának meghatározó elemei a paralingvisztikai eszközök (a hangsúly, a hanglejtés, a hangerő, a hangfekvés, a hangszín, a beszédtempó, a szünettartás stb.). A pedagógusi beszédet nem nyelvi jelek kísérik: az arcjáték, a testmozgás, a térközszabályozás stb. Fontos, hogy a hangzó pedagógusi beszéd és a nem nyelvi jelek összhangban legyenek egymással. Az osztálytermi kommunikációnak meghatározó részei a pedagógus megnyilatkozásai. Főbb típusai: pedagógusi instrukció, kérdés, kapcsolatteremtő, -tartó és záró, kijelentő, magyarázó, értékelő, diskurzusjelölő stb. pedagógusi megnyilatkozások. Érdeemes a pedagógusnak megismernie saját beszéd szokásait, egyéni sajátosságait, hogy megfelelő önismerettel, hatékonyan tudja fejleszteni saját kommunikációját.

pedagógusi előadás

Nevelési-oktatási módszer, amely a pedagógus monologikus szóbeli közlésére épül, és egy téma részletes, viszonylag hosszabb ideig tartó kifejtését szolgálja. Fontos, hogy a pedagógusi előadás logikus felépítésű, érthető és követhető legyen. Hasznos, ha a pedagógus többféle módon bevonja a tanulókat az előadásba, és szemléltetéssel kíséri. Gyakran más módszerekkel ötvöződik, például a magyarázattal és az elbeszéléssel. A pedagógusi előadás mint módszer túlzott arányú alkalmazása kevésbé ajánlatos a köznevelésben és a közoktatásban.

pedagógusi instrukció

A pedagógus egyik tanórai megnyilatkozástípusa, amely a tanulóktól várt tevékenységet, a tanulói feladatot fogalmazza meg. A pedagógusi instrukció része a feladatot megnevező szó, amely leggyakrabban ige: *Olvassátok el némán a szöveget!* Az instrukciós ige alakja igazodik a pedagógusi instrukció címzettjéhez. Fontos, hogy az instrukció egyszerű, világos és érthető legyen, és a pedagógus főlegesen ne ismétlje meg, ne halmozza őket. A pedagógusi instrukció után a pedagógusnak elegendő időt kell adnia a tanulók számára a feladat végiggondolására. Az írásbeli instrukciók általában nem tartalmazznak udvariassági elemeket, és gyakran az instrukciós igével kezdődnek. Minden külön tanulói feladatot külön instrukcióban célszerű megfogalmazni.

pedagógusi kérdés

Olyan tanórai megnyilatkozástípus, amely a pedagógus kérdését fogalmazza meg. Típusai: nyílt és zárt végű pedagógusi kérdések. A nyílt végű kérdésre a tanulók különböző helyes válaszokat adhatnak, és problémamegoldásra, gondolkodásra, hosszabb válasz megfogalmazására ösztönzik őket. Gyakran a *miért* kérdőszóval kezdődnek. A zárt végű kérdésre a tanulók csak egyfajta helyes választ adhatnak, és gyakran ténykérdés, azaz csak egy-egy adatot (nevet,

helyet stb.) kér. Zárt végű az eldöntendő kérdés is. Hasznos, ha a pedagógusi kérdéseket a pedagógus az óra előtt végiggondolja, és fontos, hogy minél több nyílt végű kérdést tegyen fel az órán. Célszerű a pedagógusi kérdést egyszerűen, tömören és világosan megfogalmazni és csak a szükséges mértékben megismételni. A pedagógusi kérdések után megfelelő időt kell hagyni a tanulóknak a válasz végiggondolására.

pedagógusi magyarázat

Nevelési-oktatási módszer, amely a pedagógus monologikus szóbeli közlésére épül, törvényszerű összefüggések, szabályok, tételek és fogalmak értelmezését, megértését szolgálja. Általában rövidebb a pedagógusi előadásnál. A fogalmak tanítására ajánlatos módszer az induktív megközelítésű pedagógusi magyarázat, amikor a tipikus példák elemzéséből kiindulva történik meg a következtetések megfogalmazása, az új fogalmak értelmezése. A pedagógus problémamegoldó kérdésekkel a magyarázatba is bevonhatja a tanulókat. Szemléltetésül fűrtábrákat, táblázatokat, halmazábrákat stb. is használhat.

plágium

A szó jelentése: 'idegen szellemi tulajdonnak vagy ennek részletének közreadása saját mű gyanánt'. A pedagógus-életpályamoddellel kapcsolatos minősítési eljárásban plágiumnak minősül, ha a pedagógus az e-portfóliójában mások munkáit (például mások óratervét, témazáró dolgozatát, csoportprofilját, intézményleírását, tananyag-értékelését stb.) használja fel forrásmegjelölés és hivatkozás nélkül.

projektmódszer

Nevelési-oktatási módszer, amely a tanulók és a pedagógusok közös tevékenységére, együttműködésére épül. A projekt során a tanulók valamilyen tárgyi vagy szellemi produktumot állítanak elő közösen. Ehhez maguk készítik elő, tervezik és szervezik meg, végzik el a munkát, a pedagógus támogatói szerepben vesz részt benne. A projektek több műveltségi területhez is kapcsolódhatnak egyszerre.

szemléltetés

Nevelési-oktatási módszer, amelyben a tanulás a fogalmak, a jelenségek, a folyamatok, a tárgyak észlelésére, az egyedi sajátosságok elemzésére, majd ebből az általános tanulságok megfogalmazására épül.

szemléltető szöveg

A nevelési-oktatási célt és a didaktikai feladatot szolgáló, szemléltetésre alkalmazott szöveg. Fontos, hogy a szemléltető szöveg tartalma, formája és terjedelme igazodjon a tanulók életkori és egyéni sajátosságaihoz, és változatos típusú legyen. A szemléltető szöveg szolgálhatja a szemléltetés tanítási módszerére épülő ismeretbővítést is. Ebben az esetben fontos, hogy a szemléltető szövegben megfelelő számban, arányban és elosztásban legyenek az új fogalmakat és szabályokat szemléltető, tipikus példák. A szövegekkel való munkát megelőzheti a szövegfeldolgozás előkészítése, a szövegben szereplő ismeretlen szavak értelmezése, ráhangolódás a szöveg tartalmára.

szervezési mód

Más néven munkaforma. A tanórán a tanulás és a tanítás szervezési módja a nevelési-oktatási célok elérésére. Ha a pedagógus tevékenységét nevezzük meg, akkor szervezési módról, ha a tanulók tevékenységét, akkor munkaformáról beszélünk. A szervezési módok és munkaformák típusai: egyéni munka, páros munka, hagyományos csoportmunka, kooperatív tanulásra épülő csoportmunka és frontális munka. Kutatási eredmények igazolják, hogy eredményesebb a nevelés és az oktatás, ha nagyobb arányban alkalmazzák a pedagógusok a tanulóközpontú szervezési módokat, például a kooperatív tanulásra épülő páros és csoportmunkát, valamint a differenciált fejlesztést támogató egyéni munkát.

sztenderd

A szó jelentése: 'szabvány, előírás, teljesítményszint, mérce'. A pedagógus-életpályamoddal kapcsolatos minősítési eljárásban a pedagóguskompetenciáknak az életpálya egyes szintjein megjelenő fejlettségi állapotát nevezzük sztenderdeknek. A sztenderdeket, a pedagóguskompetenciák és kompetenciaelemek meglétét, valamint fejlettségi szintjét különféle pedagógiai tevékenységek és viselkedések jelzik, ezeket írják le az indikátorok.

tanmenet

A pedagógus által készített tervezési dokumentum, amely a Nemzeti alaptantervre, a kerettantervre és az intézmény pedagógiai programjára épül. Célja áttekintést adni a pedagógusnak egy szaktárgyhoz kapcsolódva az adott osztályban zajló egész éves nevelési-oktatási folyamatáról. A tanmenet tartalmazza az osztály megnevezését, a tanórák számát és felosztását témakörönként. A tanórákhoz kapcsolódva megadja a főbb didaktikai feladatokat, a fejlesztendő készségeket és képességeket, valamint a kapcsolódó ismereteket is. A tanmenetet a pedagógus év közben a tapasztalataival, megjegyzéseivel egészítheti ki.

tanterem

A tanulás-tanítás egyik intézményi szintere. A tanterem berendezése befolyásolja az alkalmazott nevelési-oktatási stratégiákat és eljárásokat. A padok elrendezése is különböző lehet, ha mód van rá, alkalmazkodik a tanórai tanulói tevékenységekhez.

tanulás

A tanulás a pszichikum tartós módosulása külső tényezők hatására, részben ismeretelsajátítás, a figyelem és az emlékezet működtetése által. Tág értelmezése magában foglalja valamennyi értelmi képesség és az egész személyiség fejlődését, fejlesztését. Összetett tevékenység, amely megfelelő ismeretek és különböző képességek, készségek, attitűdök, tanulási módszerek, technikák és stratégiák birtoklását feltételezi. A személyiségfejlődés és a tanulás összetartozó fogalmak. Az oktatási gyakorlatban a tanulás a tanulónak a motiváció hatására végzett, egyénileg különböző erőfeszítést igénylő, tudatos, alkalomszerű vagy tervszerű, folyamatos tevékenysége.

tanulási szerződés

Nevelési-oktatási módszer, a tanuló és a pedagógus közötti megállapodás egy adott tanulási cél elérése érdekében.

tanulási-tanítási egység

A tanulási-tanítási folyamatnak egy olyan egysége, amelynek keretében a tanuló valamely nevelési-oktatási célt egy adott tananyag, tanítási téma feldolgozása révén ér el. A tanulási-tanítási egységhez meghatározott időkeret kapcsolódik. Egyik fajtája a tematikus terv.

tanulmányi kirándulás

Nevelési-oktatási módszer, amely során a tanulók hosszabb-rövidebb ideig az iskolán kívül szereznek új tapasztalatokat, sajátítanak el új ismereteket. A pedagógus tudatosan készíti elő és szervezi meg a tanulmányi kirándulást.

tanulói kiselőadás

Nevelési-oktatási módszer, egy tanuló monologikus szóbeli közlésére épül. Célja egy téma önálló kifejtése kiselőadás formájában előzetes felkészülés alapján, a tanulótársaknak címezve. A pedagógus segítheti a tanuló önálló felkészülését.

tematikus terv

A tanulási-tanítási egység egyik fajtája. A pedagógus által készített tervezési dokumentum, amely a Nemzeti alaptantervre, az adott műveltségi területhez és szaktárgyhoz kapcsolódó kerettantervre, az intézmény pedagógiai programjára és a pedagógus által készített tanmenetre épül. Célja, hogy áttekintést adjon egy adott osztályban egy konkrét témakörnek a tanulási-tanítási folyamatáról. A tematikus terv részletesebb, mint a tanmenet, tartalmazhatja az osztály megnevezését, a tanórák számát és felosztását, a tanórákhoz rendelt didaktikai feladatokat, a fejlesztendő készségeken és képességeken, valamint a kapcsolódó ismereteken túl az alkalmazott főbb módszerek, szervezési módok és tanítási eszközök megnevezését is.

tervezési dokumentum

Az intézményes nevelés tartalmát és rendszerét meghatározó dokumentum. Közéjük tartoznak a nemzetközi és a nemzeti oktatáspolitikai dokumentumok, például az Európai Unió oktatási-nevelési dokumentumai, valamint Magyarország nemzeti oktatáspolitikai, köznevelési törvényei és rendeletei. A 2012-ben megújult Nemzeti alaptantervre és a 2013-ban megjelent új kerettantervekre épülnek a pedagógiai intézmények saját pedagógiai programjai. A pedagógus ezeket a dokumentumokat is figyelembe véve végzi nevelési-oktatási tervezőmunkáját, és készít tanmenetet, tematikus tervet, valamint óratervet/foglalkozástervet.

vita

Nevelési-oktatási módszer, amely a tanulók dialogikus szóbeli kommunikációjára épül. Célja az ismeretek elsajátításán túl a kritikai gondolkodás, a véleménynyilvánítás, az érvelés fejlesztése, a kulturált vita szabályainak elsajátítása. A vitát a pedagógus a háttérből irányítja.